

А. С. Толкачова,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Бердянський державний
педагогічний університет)

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ШКІДЛИВИХ ЗВИЧОК В УЧНІВ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ

Постановка проблеми. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що одним із вирішальних чинників формування молоді є стан її здоров'я. Він певною мірою визначає вибір майбутньої діяльності, можливість всебічного розвитку особистості, її соціального ствердження. Стан здоров'я також впливає на загальну підготовленість людини, її духовний і фізичний розвиток, майбутні досягнення у сфері професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема здоров'я і здорового способу життя учнівської молоді стали предметом дослідження філософів, медиків, психологів, педагогів. Теоретико-методологічні засади цих питань сформульовано в працях А.Здравомислова, І.Смирнова, Л.Сущенко та ін., питання профілактики та попередження шкідливих звичок знайшли відображення в працях Т.Бойченко, Г.Голобородько, М.Кобринського, Т.Круцевич, В.Оржеховської, Ю.Похолінчука, С.Свириденко, М.Солопчука, О.Удалової та ін.

Мета статті проаналізувати профілактичну роботу щодо попередження шкідливих звичок вихованців, яка проводиться в позаурочній діяльності шкіл-інтернатів.

Виклад основного матеріалу. Особливо гостро зазначена проблема стоїть у навчально-виховних закладах інтернатного типу, оскільки вони закритого або напівзакритого типу, сфера діяльності й спілкування їх вихованців є обмеженою, що заважає вихованцям набувати життєвий досвід і ускладнює процес їхньої соціалізації. Л.Канішевська зазначає, що учні таких ЗНЗ позбавлені важливого інституту соціалізації – сім'ї. У дітей, які виховуються в закладах інтернатного типу, або повністю відсутня можливість засвоєння соціального досвіду батьків, або цей досвід має негативний асоціальний характер [5]. Тож, школа-інтернат покликана вирішити нелегке завдання – забезпечити умови для успішної соціалізації вихованців. Таким чином, перед інтернатними закладами стоїть завдання сформулювати активну, самостійну особистість, якій притаманні здатність до аналізу власних вчинків та дій, позитивне ставлення до здорового способу життя та безпечної життєдіяльності.

Профілактичну роботу в закладах інтернатного типу необхідно будувати з урахуванням особливостей їх вихованців. Дослідження вчених (С.Свириденко, Б.Кобзар, І.Єрмаков, В.Неділько та ін.) свідчать, що в більшості з них відсутній позитивний досвід ставлення до власного здоров'я, не сформовані уявлення про способи його збереження і зміцнення. Ми згодні з думкою С.Свириденко про те, що зазначений

контингент школярів не володіє повним уявленням про зміст і структуру здорового способу життя. Питання, що стосуються шкідливих звичок, учні пов'язують в основному з палінням (61%), більшість з них проявляють деяку обізнаність щодо хвороб, які передаються статевим шляхом. Так, 100% відносять до них СНІД, 60% – гонорею, сифіліс. Переважна більшість опитаних визнають свої знання з основ здоров'я недостатніми і бажають їх поглибити [8].

Аналіз виховної роботи в закладах інтернатного типу дозволив виявити причини низького рівня сформованості позитивного ставлення до власного здоров'я вихованців. Серед них – відсутність системи формування мотивації на збереження і зміцнення здоров'я, стимулювання прагнення до здорового способу життя, а також недостатня увага щодо озброєння учнів знаннями з проблем попередження шкідливих звичок [9].

Найбільш поширеними формами шкідливих звичок є алкоголізм, тютюнопаління та наркоманія підлітків. Їм треба навчитися правильно приймати рішення, навчитися думати “для себе”. І першим серед них має стати рішення-гасло “Ні – шкідливим звичкам!”.

Проникаючи у різні сфери нашого життя, зазначені вище шкідливі звички негативно впливають на соціальне самопочуття, інтелектуальний, професійний, генетичний потенціал суспільства.

Так, наркоманія, що визначається хворобливим потягом, пристрастю до систематичного вживання наркотиків, приводить до важких порушень психічних та фізичних функцій. Розгорнуте визначення наркоманії дає комісія експертів ВООЗ. Згідно з цим визначенням наркоманія є психічним, а іноді також фізичним станом, що виникає в результаті взаємодії між живим організмом і наркотичним засобом, характеризується особливостями поведінки та іншими реакціями, які завжди включають потребу в постійному або періодично втілюваному прийомі цього наркотичного засобу з метою випробувати його психічний вплив або уникнути дискомфорту, пов'язаного з його відсутністю [10].

Алкоголізм характеризується патологічним потягом до спиртного, супроводжується соціально-моральною деградацією особистості. Алкогольна залежність розвивається поступово і визначається складними змінами, які відбуваються в організмі питушого людини і приймають незворотний характер: спирт стає необхідним для підтримання обмінних процесів [10].

Тютюнопаління – вдихання диму тліючих висушеною або обробленою листя тютюну, найбільш часто у вигляді куріння сигарет. Тютюновий дим містить психоактивні речовини-алкалоїди нікотин і гармін, які в комбінації є адиктивних стимулятором центральної нервової системи, а також викликають слабку ейфорію. Ефекти від впливу нікотину включають тимчасове зняття втоми, сонливості, млявості, підвищення працездатності і пам'яті [10].

Оскільки позитивне ставлення підлітків до здорового способу життя значною мірою залежить від сформованості в них інтересу до власного здоров'я, стійкої потреби і бажання турбуватися про нього, необхідно зорієнтувати просвітницьку роботу на поповнення знань і поширення уявлень учнів про здоров'я і способи його збереження [2].

Рекомендується проводити ряд заходів, спрямованих на профілактику шкідливих звичок серед молоді, формування в підлітків стійкої установки запобігання вживання наркотичних речовин та безладних статевих стосунків, умінь психологічно захищатися, що сприяє раціональному прийняттю рішень відмови та свідомого вибору, формуванню здорового способу життя, відповідального ставлення до свого здоров'я, підвищення рівня гігієнічної культури, санітарної освіти, соціального становлення молодшої особи [6].

Доцільно використовувати такі форми роботи, як лекції, бесіди, усні журнали, диспути, конференції, виставки творчих робіт, малюнків, плакатів, стінні та радіогазети, акції, шоу-програми, обговорення книг, фільмів, спектаклів, картин; розповсюдження листівок, буклетів, відеоматеріалів з означеної проблеми. Також необхідно організувати вечори-зустрічі, "круглі столи", семінари з участю відомих діячів у галузі медицини, науки, культури, спорту, представників правоохоронних органів, громадських організацій тощо. Важливо під час проведення виховних заходів обговорювати з учнями конкретні факти поведінки, вчинки, тобто залучати підлітків до аналізу і вироблення правильних оцінок і суджень щодо наслідків небезпечної поведінки, шкідливого впливу наркотичних речовин, безладних статевих стосунків на здоров'я і майбутнє людини [6].

Важливо звернути особливу увагу підлітків, що тільки фізично та психічно здорова людина може забезпечити своє повноцінне життя та професійну кар'єру. З метою усвідомлення учнями переваг здорового способу життя, формування соціально активної, фізично здорової, духовно багатой особистості та профілактики шкідливих звичок необхідно організувати та проводити групові заняття, різноманітні акції, сюжетно-рольові ігри, тренінги тощо. Тематами виховних заходів можуть бути такі: "Твоє здоров'я у твоїх руках", "СНІД – чума XXI століття", "СНІД – як від нього уберегтись", "Наркоманія та СНІД", "Наркоманія руйнує здоров'я людини", "Здоровим бути модно" тощо. Також рекомендується проводити масові профілактичні заходи, як-от: конкурси плакатів, виставки, шоу-програми, концерти, дискотеки під гаслом "Світ без наркотиків" [6].

Організації здорового способу життя сприяє змістовна фізкультурно-оздоровча діяльність. В інтернатних закладах потрібно вдосконалювати роботу спортивних секцій, клубів та залучати до їх діяльності вихованців. Рекомендується організувати та проводити спортивні змагання, естафети, марафони, дні здоров'я, тижні здоров'я під гаслами: "Ми за здоровий спосіб життя!", "Життя без наркотиків!", "Молодь проти СНІДу!", "Молоде покоління обирає здоров'я", "Зберегти життя", "Здоров'я молоді – здоров'я нації" та ін.

Оскільки діти, що приходять до інтернату, часто вже мають досвід негативного впливу соціального середовища (неблагонадійна сім'я, вулична компанія), необхідно особливу увагу звернути на розвиток у підлітків здатності до самовизначення, вміння самостійно виробляти переконання, принципи своєї діяльності і поведінки. Слід урахувати, що в більшості учнів шкіл-інтернатів відсутній досвід щодо організованого змістовного дозвілля, вміння раціонально використовувати вільний час.

Тому особливого значення набуває організація позаурочної діяльності, яка надасть особистості можливості для культурного і духовного росту, самоствердження, самореалізації, формування вміння вирішувати власні проблеми. Традиційними організаційно-педагогічними формами позаурочної виховної роботи є клуби, гуртки, творчі об'єднання за інтересами. Добре зарекомендували себе форми роботи, які мають змагальні елементи, наприклад: фестивалі, виставки художньої і технічної творчості, конкурси тощо [6].

Доцільним, на нашу думку, є проведення молодіжних денс-акцій для учнів-підлітків шкіл-інтернатів на тему “Здоров'я – це модно!” (автор Докторович М. О.) [4]. **Метою цієї акції є пропаганда здорового способу життя; корекція окремих ознак дезадаптивної поведінки молоді.** Перед початком заходу учасникам пропонується взяти участь у “живій анкеті”, обравши один із трьох варіантів відповіді.

Питання “живої анкети” з варіантами відповідей

1. Людина, яка веде здоровий спосіб життя:

- а) недоумок;
- б) людина, яка не знаходить більш цікавого заняття;
- в) “просунутий” тип із нормальними поглядами на життя.

2. Якщо у вас виникло бажання щось дізнатися про здоровий спосіб життя, ви

- а) прочитаєте в журналі “Здоров'я”;
- б) проконсультуєтеся з лікарем;
- в) станете учасниками нашої акції.

3. Якщо ви прийшли на нашу акцію, то ви:

- а) будете скромно стояти осторонь;
- б) будете “глузувати”;
- в) братимете участь у всіх конкурсах.

4. Чи готові ви позбавитися шкідливих звичок та зробити свій спосіб життя більш здоровим?

- а) ні, мені це ні до чого;
- б) якщо мої друзі погодяться, то я також приєднаюся до них;
- в) саме цим я і займаюся.

Молодіжна денс-акція проходить як послідовна зміна епізодів (*етапів*) ігрової програми. Між усіма епізодами, а також після закінчення програми – дискотека.

Зміст ігрової програми

Епізод 1. “Профілактика тютюнопаління”

Учні розподіляються на групи: а) ті, хто курять; б) ті, хто не курять.

Ігри: 1) танець на сигаретах та сигаретних пачках; 2) надування на швидкість повітряної кульки (*визначення продуктивності роботи легенів тієї людини, що курить, і тієї, що не курить*).

Епізод 2. “Профілактика вживання алкоголю”

Учні розподіляються на групи: а) ті, хто вживає алкоголь; б) ті, хто не вживає алкоголь.

Ігри: 1) аукціон безалкогольних напоїв; 2) гра на знання органів, які уражаються алкоголем.

Епізод 3. “Профілактика наркоманії”

Учні розподіляються на групи: а) ті, хто негативно відноситься до вживання наркотиків; б) ті, хто позитивно відноситься до вживання подібних речовин.

Ігри: 1) зйомка рекламного ролика антинаркотичного спрямування; 2) гра “Як у натовпі розпізнати наркомана?”

Епізод 4. “Пропаганда безпечного сексу”

Учні розподіляються на групи: а) ті, хто за використання презервативів; б) ті, хто проти використання презервативів.

Ігри: 1) рольова гра: мати переконує сина (*бабуся – онука, подруга – приятеля*) у тому, що треба користуватися презервативами; 2) гра-попередження “Розповсюдження ВІЛ /СНІДу”.

Епізод 5. “Пропаганда занять спортом”

Учні розподіляються на групи: а) ті, хто займається фізкультурою та спортом; б) ті, хто взагалі не займається фізкультурою та спортом.

Ігри: 1) розробити комплекс вправ для обох груп; 2) гра “Ігро-тренажер”.

Епізод 6. “Пропаганда здорового харчування”

Учні розподіляються на групи: а) ті, хто вважає, що харчується правильно; б) ті, хто вважає, що харчується неправильно.

Ігри: 1) скласти меню здорового харчування; 2) гра “Нагодуй мене”.

Епізод 7. “Пропаганда профілактичного медичного огляду”

Учні розподіляються на групи: а) ті, хто регулярно відвідує лікаря з профілактичною метою; б) ті, хто звертається до лікаря лише у випадку крайньої необхідності.

Підбиття підсумків може відбуватися таким чином:

- підрахунок жетонів (*за активну участь у конкурсах, правильні відповіді, перемогу в іграх*); визначення тих, хто отримав найбільшу кількість жетонів.

- нагородження переможців призами, цінними подарунками.

Висновки. Отже, педагогічний потенціал шкіл-інтернатів щодо попередження шкідливих звичок є далеко не вичерпаним, позаурочна діяльність закладів інтернатного типу, особливо гра, створює великі можливості для самовиявлення та самопізнання особистості, розвитку здібностей кожного учня, засвоєння норм, зразків поведінки, збагачення індивідуального, творчого й культурного потенціалу дітей, формування здорового способу життя.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Пропонована стаття не вичерпує всіх аспектів обраної проблеми. У подальшому планується розробити комплекс методик для вихователів шкіл-інтернатів щодо попередження шкідливих звичок учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Взаємодія органів освіти та громадських організацій щодо формування здорового способу життя дітей та молоді : метод. посіб. – К. : Четверта хвиля, 2008. – 144с.

2. Виноградов П. А. Физическая культура и здоровый образ жизни: (Проблемы и перспективы в использовании средств массовой информации в их пропаганде) / П. А. Виноградов. – М. : Мысль, 1990. – 287 с.

3. Габора Л. І. Теоретико-методичні засади профілактики ВІЛ/СНІДу серед старшокласників / Л. І. Габора // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської

молоді : зб. наук. праць. – Вип. 9. – К., 2006. – С. 289-294.

4. Докторович М. О. Система виховної роботи в дитячих будинках та інтернатних установах [Текст] : навч. посіб. / М. О. Докторович. – К. : Левінт, 2012. – 174 с.

5. Канішевська Л. В. Особливості соціалізації вихованців інтернатних закладів (теоретико-практичні аспекти) / Л. В. Канішевська // Виховуємо особистість : наук.-метод. посіб. – Луцьк : ВАТ "Волинська обласна друкарня", 2000. – 128 с.

6. Карпушевська Л. В. Діяльність інтернатних закладів щодо профілактики ВІЛ/СНІДу та формування здорового способу життя / Л. В. Карпушевська // Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу : зб. наук. праць Інституту проблем виховання АПН України. – К. : ІПВ АПН України, 2008. – С. 37–39.

7. Профілактика алкоголізму і наркоманії серед учнів профтехучилищ : метод. посіб. автор-укладач О. А. Удалова. – К. : ІЗМН, 1997. – 100 с.

8. Свиріденко С. Зміст, форми і методи формування позитивного ставлення до власного здоров'я вихованців шкіл-інтернатів / С. Свиріденко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Вип. 9. – К., 2006. – С. 196–201.

9. Свиріденко С. Про стан сформованості позитивного ставлення вихованців шкіл-інтернатів до власного здоров'я / С. Свиріденко // Теоретико-методичні проблеми виховання учнів загальноосвітніх шкіл : наук.-метод. зб. – Книга III. – К., 2005. – 69с

10. Тлумачний словник поширених медичних термінів, видання друге, доповнене та перероблене : навч. посіб. / В. П. Крулін, М. М. Ванівський, Ю. Г. Брейдак, Г. Б. Круліна. – Л., 2010. – 821 с.

Анотація

У статті порушено проблему попередження та профілактики шкідливих звичок в учнів шкіл-інтернатів, проаналізовано різні підходи до вирішення цієї проблеми, подано тематику вправ, рольових ігор, дискусій щодо профілактики шкідливих звичок у позаурочній діяльності шкіл-інтернатів.

Ключові слова: школа-інтернат, інтернатні заклади, діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, вихованці, шкідливі звички, алкоголь, наркоманія, тютюнопаління.

Аннотация

В статье рассмотрена проблема предупреждения и профилактики вредных привычек у учеников школ-интернатов, проанализированы разные подходы к решению этой проблемы, подана тематика упражнений, ролевых игр, дискуссий, относительно профилактики вредных привычек во внеурочной деятельности школ-интернатов.

Ключевые понятия: школа-интернат, интернатные заведения, дети-сироты, дети, лишённые родительского попечения, вредные привычки, алкоголь, наркомания, табакокурение.

Summary

In the article the problem of prevention of bad habits in boarding schools pupils has been considered; different approaches to solving of this problem have been analyzed; topic exercises, role plays, discussions on the prevention of bad habits outside school of boarding schools have been given.

Key words: boarding schools, orphans, children deprived of parental care, pupils, habits, alcohol, drugs, smoking.

УДК 378:371.15.001.361

К. О. Тільчарова,
аспірант
(Бердянський державний
педагогічний університет)

КОРПОРАТИВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ – ЗАПОРУКА УСПІШНОСТІ АКАДЕМІЧНОГО БРЕНДУ

Постановка проблеми. У постіндустріальному суспільстві успіх будь-якої комерційної або некомерційної установи залежить, по-перше, від якості пропонованих товарів та послуг, а, по-друге, від назви чи бренду